

(культура інтерпретується як норма, продукти культурної діяльності, засоби діяльності).

Більш релевантним є підхід, що запропонований теоретиком великих систем Е. Мореном, як інтерпретація поза межами холізму та редукціонізму, як визначення механізму самозберігання системи (рекурсії). Цей контекст презентується тоталогією культури як знаходженням екологічних механізмів оновлення систем культури, що визначають примат інтенсивного розвитку на відміну від екстенсивного.

Список використаних джерел

1. Гелд Д. Глобальні трансформації / Д. Гелд, Е. МакГрю, Д. Голдблатт, Д. Пerratон; пер. з англ. В. Курганського, В. Сікори. – К.: Фенікс, 2003. – 548 с.
2. Данилевский Н. Я. Россия и Европа / Николай Яковлевич Данилевский. – М.: Книга, 1991. – 574 с.
3. Зінкевич О. С. Дискусійні питання мультикультурних процесів / О. С. Зінкевич // Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Науковий журнал. – 2008. – №1. – С.82–89.
4. Кизима В. В. Тоталогія / В. В. Кизима. – К.: Парапан, 2005. – 272 с.
5. Маньковская Н. Б. Глобализация а la russe: художественно-эстетический ракурс // Эстетика: Вчера. Сегодня. Всегда. – М.: ИФ РАН, 2008. – Вып.3. – С.25–57.
6. Морен Э. Метод. Природа Природы / Эдгар Морен; пер с фр. Е. Н. Князева. – М.: Прогресс–Традиция, 2005. – 464 с.
7. Толстоухов А. В. Глобализация. Владе. Еко–майбутнє / А. В. Толстоухов. – К.: Парапан, 2003. – 308 с.

References

1. Geld D. Global'ni transformacii' / D. Geld, E. MakGrju, D. Goldblatt, D. Perraton; per. z angl. V. Kurgans'kogo, V. Sikory. – K.: Feniks, 2003. – 548 s.
2. Danilevskij N. Ja. Rossija i Evropa / Nikolaj Jakovlevich Danilevskij. – M.: Kniga, 1991. – 574 s.
3. Zin'kevych O. S. Diskusijni pytannja mul'tykul'turnyh procesiv / O. S. Zin'kevych // Chasopys Nacional'noi' muzychnoi' akademii' Ukraïny imeni P. I. Chajkovs'kogo. Naukovyj zhurnal. – 2008. – №1. – S.82–89.
4. Kizima V. V. Totallogija / V. V. Kizima. – K.: Parapan, 2005. – 272 s.
5. Man'kovskaja N. B. Globalizacija a la russe: hudozhestvenno-jesteticheskij rakurs // Jestetika: Vchera. Segodnja. Vsegda. – M.: IF RAN, 2008. – Vyp.3. – S.25–57.
6. Moren Je. Metod. Priroda Prirrody / Jedgar Moren; per s fr. E. N. Knjazeva. – M.: Progress–Tradicija, 2005. – 464 s.
7. Tolstouhov A. V. Globalizacija. Vlada. Eko–majbutnje / A. V. Tolstouhov. – K.: Parapan, 2003. – 308 s.

Aref'eva A. Yu., assistant trainee of the National Music Academy of Ukraine named after the P. I. Tchaikovsky (Ukraine, Kyiv), annarefeva@yandex.ua

Globalization processes in the culture of modernity

In the article the phenomenon of globalization in culture from a position polysystem and metaecological approach where the ecology of culture becomes a priority interpretive factor. It is characterized by the specificity of mass culture as a phenomenon of globalization strategies.

Analysis of the problem of cultural globalization shows that this issue is now in a position to substitute cultural issues of institutionalization factors, and in fact the term «culture» is replaced by the concept of «civilization».

The globalization of culture is as a kind of projection of economic, geopolitical, religious, ideological realities of the cultural integrity of the human being, which leads either to holism (primacy system of its components – reductive globalism) or ontologism to reductionism.

The problem of the globalization of culture is not authentic definition. Culture mainly seen in the context of its institutions and subject artifacts (image–simulation, communication and information) that leads to the extensive exchange of cultural values. Integrative dimension on cultural globalization emerged in the context meta ecology approach.

Keywords: globalization of culture, mass culture, ecology, imagery.

* * *

УДК 339.9.01+339.97

Власов В. І.,
доктор сільськогосподарських і економічних наук, професор, головний науковий співробітник, Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН (Україна, Київ), semchenko@task.ua

ГЕНЕЗА ПОНЯТТЯ «ЕКОНОМІЧНА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ»

Метою дослідження є оцінка генези поняття глобалізації. Методи дослідження – аналіз і співставлення поглядів учених різних країн на глобалізацію. Основні висновки: початком застосування терміну глобалізація слід вважати не публікацію американського вченого Т. Левітта в журналі «Гарвард бізнес ревію» у 1983 році, позначив ним злиття ринків окремих товарів, а німецького філософа К. Ясперса, який у 1948 році в монографії «Смысл и назначение истории», писав, що створивши можливість надвищення сполучення, техніка призвела до глобального єднання, почалася історія єдиного людства, єдиною стала його доля.

Проаналізовано широкий спектр поглядів вітчизняних і закордонних дослідників щодо поняття глобалізація, яке с: розширенням глобального дезорганізованого капіталізму; максимальною інтеграцією виробничих систем різних країн і регіонів; особливою стадією інтернаціоналізації економічної діяльності; новим рівнем міжнародної економічної інтеграції; реакцією на попередній розвиток капіталу і людини; зростаючою взаємозалежністю країн внаслідок збільшення масштабів міжнародної торгівлі; поступовим перетворенням світового простору в єдину зону, де безперешкодно рухаються капітали, товари та послуги; якісно новим етапом розвитку світового простору ринкової цивілізації; процесом, який визначається не ринковими державними силами; становленням загальносвітового фінансово-економічного простору ринку; багатограним процесом розвитку світових ринків товарів, послуг, капіталу і праці; розповсюдженням на весь світ всепоглинаючого пошуху і споживання; економічною інтернаціоналізацією та поширенням капіталістичних ринкових відносин; процесом відтворювальної трансформації національних економік; процесом ускладнення та вдосконалення різноманітних міжнародних потоків товарів та інформації; станом і процесом, в якому на життя в межах суспільств впливають міжнародні фактори; розвитком глобальних фінансових ринків; процесом формування і наступного поділу єдиного загальносвітового фінансово-економічного простору на базі нових ІТК; процесом зростаючого впливу на соціальну реальність окремих країн факторів міжнародного значення; великим зростанням масштабів міжнародної торгівлі та інших процесів міжнародного обміну; нестримною інтеграцією ринків, націй–держав і технологій; не загальним динамічним розвитком, а процесом це більшого відокремлення динамічних економічних систем від слабких; водночас і процесом і феноменом створення всевітньої ринкової економіки, що міцно пов'язана з глобальною трансформацією інформаційної, торговельної та фінансової систем.

Ключові слова: глобалізація, економіка, трансформація, інтернаціоналізація, інтеграція, фінансовий ринок, економічний простір, міжнародна торгівля.

Поняття феномену глобалізації виникло не сьогодні. Ще понад 70 років тому всевітньо відомий вчений В. І. Вернадський, обгрунтовуючи своє вчення стосовно ноосфери як стану сфери життя і розвитку, що формується інтегрованим в одне ціле людством, висунув три умови для її створення: людство має стати єдиним в економічному (виділено нами – О. Б., В. В.) та інформаційному відношенні, воно повинно прийти до повної рівності рас, народів незалежно від кольору шкіри і що ноосфера може бути створена тільки в умовах загального миру на землі [9].

Цікавою є хронологія тверджень щодо започаткування застосування поняття **глобалізація**. Так, відомий російський економіст–міжнародник В. Кузнецов, аналізуючи спеціальний випуск французького журналу «Sciences humaines», присвяченого феномену глобалізації, зазначив, що вперше про глобалізацію написали американці, коли Т. Левітт у 1983 році у статті у журналі «Гарвард бізнес ревію», цим словом позначив злиття ринків окремих товарів, що виробляються великими багатонаціональними корпораціями [22]. Водночас В. Л. Іноземцев стверджує, що термін «глобалізація», який епізодично застосовувався з кінця

60–х років, вперше був використаний американським соціологом Дж. Макліном у 1981 році щодо процесу посилення «глобалізації» (виділено нами – В. В.) *соціальних відносин* [17].

Академік НАН України О. Г. Білорус [4] вперше зіткнувся з терміном «глобалізація» в 1974 році під час наукового стажування в Гарвардському університеті, коли у світі дійшли висновку, що більшість країн будує свою економіку на принципах традиційної ринкової системи. Виникло розуміння того, що глобалізація може призвести до *всесвітньої монополізації ринків*.

Водночас відомі історики та політологи Р. Медведєв і Ж. Медведєв зазначають, що термін «глобалізація» увійшов в економічний лексикон тільки в 1994 році, позначивши зовсім новий тип інтеграції, який став можливим після закінчення «холодної війни» і розвалу радянської соціалістичної системи [25].

Ці розбіжності підштовхнули автора на пошук найбільш раннього запровадження поняття «глобальний». За нашою оцінкою воно вперше запроваджено у праці відомого німецького філософа К. Ясперса, який ще у 1948 році вказував: «Благодаря техническим возможностям современных средств сообщения, наша планета стала единой целостностью, полностью доступной человеку... Мир замкнулся. Земной шар стал единым... Все существенные проблемы стали мировыми проблемами, ситуация – ситуацией всего человечества» [36, с. 141] і далі: «Создав возможность немыслимой прежде скорости сообщения, техника привела к *глобальному единению*» (виділено нами – В. В.). Началась історія єдиного людства: єдиної стала його судьба» [36, с. 205].

Підкреслимо, що ця думка була озвучена тоді, коли не існувало навіть натяку на Інтернет. Разом з тим, найбільшою мірою на застосування цього поняття в наукових дослідженнях різного напрямку вплинули погляди проф. Р. Робертсона (США), який спочатку застосував термін *globality*, пізніше *globalization*, а через сім років на підставі осмислення того, що відбувається у світі, сформулював власну концепцію глобалізації [39].

Оскільки наші дослідження присвячені економічній глобалізації, то розкриватимуться погляди на неї й інших дослідників. На думку професора Оксфордського університету А. Рагмана, ми досягли кінцевої точки глобалізації і сама глобалізація розуміється неправильно, оскільки вільної торгівлі на світовому ринку не існувало і не існує, а виробництво й розподіл у минулому, нині та в майбутньому розвивалося, розвивається і розвиватиметься в межах тріади (ЄС, Північна Америка та Японія).

Більше того, автор дійшов висновку, що як явище, засноване на вільній торгівлі та формуванні інтегрованого світового ринку, глобалізація ілюзорна оскільки глобальної капіталістичної системи не існує, а діяльність ТНК зосереджена в межах тріади. Жодна ТНК не має дійсної стратегії свого глобального розвитку і не потребує її, а в найближчі роки навряд чи з'являться нові гравці, здатні надати процесу глобалізації реально глобальних рис і стати конкурентами хоча б одного з центрів постіндустріального світу [40].

Німецький дослідник У. Бек вважає це розширенням *глобально дезорганізованого капіталізму* (виділено нами – В. В.) [3].

З точки зору В. П. Клочка: «Глобалізація – це результат розвитку продуктивних сил, інтернаціоналізації усіх сфер суспільного життя» [19].

Разом з тим інший український дослідник В. Ю. Ільїн характеризує економічну глобалізацію як об'єктивну тенденцію до максимальної інтеграції суспільно–виробничих систем різних країн і регіонів світу, що приводить їх до багатосторонньої взаємозалежності [16].

Базуючись на теорії технологічних систем і концепції повномасштабного технологічного комплексу, П. Т. Бубенко зазначив, що глобалізація це особлива стадія інтернаціоналізації економічної діяльності, яка забезпечує зростання динамізму світової економіки при перетворенні світової економічної системи в єдиний світовий ринок, посилення нерівномірності розвитку світової економіки, зростання її глобальної нестабільності, зміну ролі суб'єктів світової економіки, посилення інтеграційних процесів на регіональному рівні при явній тенденції регіоналізації країн трьох економічних зон: ЄС, ASEAN, FTAA, зростання глобальної конкуренції при постійному переділі сфер впливу з акцентом на технологічну перевагу й лобювання вигідних правил і умов для свого поля діяльності через світові економічні організації [8].

Разом із тим, за оцінкою Н. О. Татаренко, основна суть процесів економічної глобалізації зводиться до конкуренції, в якій переможцем стає сильніший, а природним результатом конкуренції стає соціальне розшарування в країні і в світі при монополізації, яка не обмежується національними ринками, а перетворюється у планетарному масштабі в нову форму монополюючого поглинання – *економічної колонізації* (виділено нами – В. В.), як вимога нині діючої концепції глобалізації [30].

При цьому вона робить парадоксальний висновок, що протистояти монополізації світового простору у світовому вимірі може лише конкуренція, природа якої має бути докорінно змінена – очищена від найбільшої вади індивідуалізму – *погоні за прибутками* (виділено нами – В. В.), яка долає ціннісно–моральні і комунітарні основи розвитку суспільства.

Разом з монополізацією світового ринку потрібні, за її оцінкою, не просто синтез культур і світоглядів – потрібна їхня уніфікація, формування єдиної ментальності, а комунітарна парадигма вимагає чіткого розмежування міжнародних інтересів та виразного бачення національних інтересів, поєднаних з експансією, що визначає напруженість конкурентного протистояння, компенсувати який повинен солідаризм [31].

На думку С. М. Макухи, економічна глобалізація – це новий рівень інтернаціоналізації та міжнародної економічної інтеграції і нова якість внутрішніх і міжнародних зв'язків у планетарних масштабах при водночас суперечливих взаємодіях процесів регіоналізації та відтворення у планетарних масштабах, що проявляється у збільшення кількості й масштабів діяльності регіональних угруповань протягом 90–х років ХХ ст. та на початку ХХІ ст., багатовекторності міжнародного співробітництва, зростанні чисельності регіональних союзів, посилення інтеграційних процесів між крупними регіональними об'єднаннями [24], а група російських дослідників вважає, що економічна глобалізація – це інтернаціоналізація відтворювального процесу в межах світового господарства, яка ширше

і більш різноманітна ніж інтеграція, тенденція якого вимагає трансформації *функцій національних держав* з метою їх перетворення в *ефективні держави*, які здатні забезпечити сталі економічне зростання [13].

Водночас, за оцінкою відомого українського глобаліста В. Р. Сіденка, глобалізація генетично виникає як безпосередня реакція на попередній розвиток капіталу, який намагається реалізувати себе в більш широкому економічному просторі, та людини як суб'єкта економічної й неекономічної діяльності [28].

Інша група дослідників підходить до формулювання поняття «глобалізація» з системно-просторових поглядів. Так А. Г. Володін і Г. К. Широков під глобалізацією розуміють поступове перетворення світового простору в єдину зону, де безперешкодно рухаються капітали, товари, послуги [10].

На думку представника української глобалістики В. Г. Воронкової економічна глобалізація представляє собою якісно новий етап розвитку світового простору ринкової цивілізації, етап, пов'язаний з кризою світового капіталізму, переходом від індустріального до постіндустріального та інформаційного суспільств, і стан, що проявляється у все тіснішій взаємозалежності національних відтворювальних комплексів, зумовлених зростанням масштабів і прискоренням переміщення факторів виробництва, товарів і послуг, грошового капіталу. При цьому вона зазначила, що **«В сучасну епоху глобалізація – це процес, який детермінується ринковими, а не державними силами»** [11, с. 17] і на основі аналізу теоретично-методологічних вимірів глобалізації дійшла висновку, що економічну глобалізацію слід розглядати в трьох вимірах:

1) «Як об'єктивну тенденцію світового економічного, соціального, політичного і культурного розвитку;

2) Мету, що висувається політичним керівництвом держав світу;

3) Методологією аналізу розвитку країн і міжнародних відносин вироблення стратегії на державному рівні, а також на рівні підприємств, що мають стабільні інтереси за межами національної економіки» [11, с. 23]. Подібні погляди у російського дослідника О. І. Уткіна, для якого глобалізація це процес, що визначається ринковими, а не державними силами, а найбільшою світовою проблемою є співвідношення глобалізації з вестернізацією. При цьому він вважає, що **дійсно глобальним** (виділено нами – В. В.) є лише ринок капіталів при меншій глобальності ринку оскільки потужні країни орієнтовані на внутрішні ринки [34].

Колектив авторів російського посібника, окреслюючи економічну глобалізацію, зазначив, що глобалізація світової економіки – це чергова фаза розвитку світового господарства [13, с. 144].

При цьому, на думку В. Михайлова, глобалізація – це становлення загальносвітового фінансово-економічного ринку загальнопланетарного масштабу [26].

У свою чергу, інший російський дослідник К. Денчев під глобалізацією розуміє багатогранний процес, що включає в себе розвиток світових ринків товарів, послуг, капіталів і праці [15].

Разом з тим інший російський дослідник зазначив, що глобалізація це розповсюдження на весь світ принципів *«всепоживаючого спроса і потреблення, всеразрушаючого производства и предложения, все-*

общего безумия конкурентной борьбы, коммерческой тайны как заговора «всех против всех» означает создание минного поля на всем жизненном пространстве человечества: «мины начнут взрываться в обозримом будущем под ногами нашего потомства» [2, с. 158].

Я. Н. Пітерзе у статті «Глобалізація як гібридизація» зазначив, що в економічній науці глобалізацією називають економічну інтернаціоналізацію та поширення капіталістичних ринкових відносин [27].

Оскільки глобалізація, з одного боку, змінює економічне життя суспільства, а з іншого – ці зміни ніби підштовхують процеси глобалізації, сформувалася група дослідників, які розробляють цей напрям дослідження. Так, наприклад, Дж. Тобін, наголошуючи, що процес глобалізації світового господарства ще далеко не завершений і біля керма глобальної економіки ніхто не стоїть, водночас підкреслював, що процес глобалізації найшвидше просувається у фінансовій сфері [33].

За визначенням відомого російського геоеконіста Е. Кочетова, глобалізація це процес відтворювальної трансформації національних економік, при якій світова економіка розглядається як цілісна гео-економічна (гео-фінансова) популяція (простір) [21].

Відомі західні глобалісти Д. Гелд та Е. Мак-Грю сприймають глобалізацію як процес ускладнення та вдосконалення різноманітних міжнародних потоків товарів та інформації в загальному контексті соціального розвитку [12], а українські дослідники І. О. Бочан та І. Р. Михасюк вважають, що «глобалізація – це і стан, і процес, в якому на життя в межах суспільств постійно впливають міжнародні фактори – від політичних і торгових зв'язків до мистецтва, мас-медіа. Проте, найбільш суттєвою формою глобалізації є *глобалізація економічна*» [7, с. 15].

Закінчуємо цей фрагмент огляду генези поняття «глобалізація» як процесу тлумаченням з «Великої енциклопедії»: «Глобалізація – процес всевозрастающего воздействия на социальную действительность отдельных стран различных факторов международного значения: экономических и политических связей, культурного информационного обмена и т.п. Экономическая глобалізація – тенденция к образованию всемирной инвестиционной среды и интеграции основных национальных рынков капиталов» [6, с. 383].

На протипагу автор українського учбового посібника «Глобалістика» В. М. Лукашевич вважає, що глобалізація це взаємозалежність національних економік, в основі якої лежить розвиток світових ринків товарів, послуг, труда і капіталу [23, с. 15].

Цікавим є визначення відомого фінансиста та філантропа Дж. Сороса, який в контексті монографії «О глобалізації» розуміє *глобалізацію як розвиток глобальних фінансових ринків, зростання могутності транснаціональних компаній і підвищення їх впливу на національні економіки* [29]. «В результаті ринки становляться глобальними, а політика по-прежнему опирається на ідею суверенного національного государства» [29, с. 25].

У свою чергу, директор російського інституту проблем глобалізації вважає, що глобалізація це процес формування єдиного загальносвітового фінансово-економічного простору на базі нових, переважно комп'ютерних технологій [14].

Польський дослідник Г.ж. Колодко зазначає, що: «Глобалізація полягає не тільки у створенні єдиного світового ринку капіталістичного типу. Вона також являє собою широкомасштабну гру інтересів, гру ризиковану і конфліктну. Деякі народи і країни можуть мати більше вигоди з цієї гри, деякі – менше, а деякі й зовсім програти у великих перетвореннях на зламі тисячоліть» [20, с. 17]. І далі: «глобалізація – це процес лібералізованого й інтегрованого світового ринку товарів і капіталу, а також формування нового міжнародного інституційного ладу, служить розвитку виробництва, торгівлі і фінансових потоків у всесвітньому масштабі» [20, с. 30].

На думку А. А. Тейта, директора представництва МВФ у Женеві, глобалізація це зростаюча взаємозалежність країн внаслідок збільшення масштабів торгівлі й поширення її сфери, яка охоплює не тільки обмін товарами, але також послугами і капіталом [32].

Інший відомий західний дослідник М. Д. Інтреллейтор під глобалізацією розуміє велике зростання масштабів світової торгівлі та інших процесів міжнародного обміну в умовах все більш відкритої інтегрованої світової економіки, яка не визнає кордонів [18].

У свою чергу, за поглядами ще одного західного дослідника Т. Фрідмана, глобалізація – це нестримана інтеграція ринків, націй–держав і технологій, що дозволяє індивідуумам, корпораціям і націям–державам діставатися до будь–якої точки світу швидше, далі, глибше і дешевше, ніж коли б то не було раніше. Глобалізація – це поширення капіталізму вільного ринку практично на всі країни світу за наявності власного набору економічних правил, які базуються на відкритості, дерегуляції та приватизації національних економік з метою зміцнення їх конкурентоспроможності та збільшення привабливості для іноземного капіталу [36]. Крім того, на переконання Т. Фрідмана, коли країна обирає вільний ринок і працює за його правилами, то вона надягає ніби «золотий корсет, який визначає політико–економічні принципи ери *глобалізму*» (виділено нами – В. В.) [38, р. 234].

Тому правий лауреат Нобелівської премії з економіки М. Алле, який вважає, що в дійсності глобальна економіка знає лише один критерій – гроші й глобальне відкриття всім вітрам союзнаї (мається на увазі ЄС – В. В.) економіки в глибоко нестабільних світових межах системи плаваючих валютних курсів, яка є головною причиною *глибокої кризи*, що крок за кроком веде в прірву [1].

Голова правління «Даймлер Крайслер» Ю. Е. Шремпп, виступаючи на 7–му щорічному колоквіумі Альфреда Херрхаузена (Берлін), оприлюднив 10 тез щодо глобалізації, з яких три пов'язані з економікою:

1. «Всемирные рынки капитала не являются причиной кризиса; они катализаторы для большей прозрачности, предпринимательской эффективности и демографического контроля». (З цим важко погодитись, якщо згадати фінансові кризи 1998 і 2008–2009 років – В. В.).

2. Решающим ресурсом в соревновании глобальных рынков являются не запасы сырья, а неограниченные ресурсы знаний.

3. Глобальное предпринимательство не ведет к снижению ответственности отдельных стран, оно укрепляет привязку к регионам» [35, с. 90].

Погоджуючись багато в чому із цими тезами, слід, на нашу думку, додати ще одну – **глобалізація збільшує розрив між багатими і найбіднішими країнами.**

Тому є правда в думці відомого російського вченого–глобаліста О. Богомолова, який вважає, що переваги економічної глобалізації реалізуються зовсім не автоматично, й не всі країни у рівному ступені їх відчувають. Не має прямих свідочств і того, що цей процес сприяв забезпеченню сталого економічного зростання на планеті, яке залежить поки що переважно від внутрішніх умов і політики окремих, економічно потужних країн. Погоджуючись з цим, слід додати, що економічне зростання залежить переважно не тільки від внутрішніх умов і політики економічно сильних країн, а й від внутрішніх умов і політики тих країн, що вважаються за класифікацією ООН бідними і найбіднішими країнами світу [5].

Практично той самої думки дотримується й колектив західних дослідників, які у виданні «Глобальна економіка в перехідний період», зробили висновок про те, що глобалізація економіки – це зовсім не загальний динамічний розвиток, а процес ще більшого відокремлення вже динамічних економічних систем при одночасному збільшенні кількості слабких країн, що стагнують. Замість знищення або послаблення нерівності глобалізація національних економік при входженні у світову економічну систему, навпаки, посилює нерівність [37].

Підсумовуючи аналіз генези «економічна глобалізація», автор сформулював власне її бачення: *Економічна глобалізація – це водночас і процес, і феномен, внаслідок дії якої на планеті Земля утворюється всесвітня ринкова економіка при міцно пов'язаній з цим глобальною трансформацією інформаційної, торгівельної та фінансової (банківської) систем.*

Список використаних джерел

1. Алле М. Глобализация: разрушение условий занятости и экономического роста: эмпирическая очевидность: [пер. с франц.] / М. Алле. – М.: [б.и.], 2003. – 314 с.
2. Барлыбаев Х. А. Глобализация: за или против устойчивого развития? / Х. А. Барлыбаев. – М.: Изд–во РАГС, 2006. – 259 с.
3. Бек У. Национальное государство утрачивает суверенитет // Сумерки глобализации: настольная книга антиглобалиста: сборник / У. Бек. – М.: ООО «Изд–во АСТ» ЗАО НПП «Ермак», 2004. – С.46–53.
4. Білорус О. Г. Глобалізація і безпека розвитку: монографія / О. Г. Білорус [та ін.]; кер. авт. кол. і наук. ред. О. Г. Білорус. – К.: КНЕУ, 2001. – 727 с.
5. Богомолов О. Т. Мировая экономика в век глобализации / О. Т. Богомолов. – М.: «Экономика», 2007. – 368 с.
6. Большая энциклопедия: [в 62 т.]. – М.: Терра, 2006. – Т.12. – С.383.
7. Бочан І. О. Глобальна економіка: [підручник] / І. О. Бочан, І. Р. Михасюк. – К.: Знання, 2007. – 403 с.
8. Бубенко П. Т. Інституційна динаміка просторової організації економічного розвитку / П. Т. Бубенко. – Х.: Харківська національна академія міського господарства, 2008. – 295 с.
9. Вернадский В. И. Биосфера и ноосфера / В. И. Вернадский. – М.: Наука, 1989. – 261 с.
10. Володин А. Г. Глобализация: истоки, тенденции, перспективы / А. Г. Володин, Г. К. Широков // Полис. – 1999. – №5. – С.83–93.
11. Воронкова В. Г. Філософія глобалізації: соціоантропологічні, соціоекономічні та соціокультурні виміри: монографія / В. Г. Воронкова. – Запоріжжя: Вид–во ЗДА, 2010. – 272 с.
12. Гелд Д. Глобалізація (антиглобалізація): [пер. з англ.] / Д. Гелд, Е. Мак–Грю. – К.: К.І.С., 2004. – 178 с.

13. Глобализация: [учебник] / [под общ. ред. В. А. Михайлова, В. С. Буянова]. – М.: Изд-во РАГС, 2008. – 543 с.
14. Делягин М. Г. Мировой кризис: общая теория глобализации: [курс лекций] / М. Г. Делягин. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 768 с.
15. Денчев К. Феномен антиглобализма [учеб. пособие] / К. Денчев. – М.: ГУ ВШЭ, 2005. – 219 с.
16. Ільїн В. Ю. Глобалізація та її вплив на конкурентоздатність підприємств аграрного сектору економіки України: монографія / В. Ю. Ільїн. – Луганськ: Вид-во «Ноулідж», 2014. – 395 с.
17. Иноземцев В. Л. На рубеже эпох. Экономические тенденции и их неэкономические последствия / В. Л. Иноземцев. – М.: Экономика, 2003. – 776 с.
18. Интреллигейтор М. Д. Глобализация как источник международных конфликтов и обострения конкуренции / М. Д. Интреллигейтор // Проблемы теории и практики управления. – 1998. – №6. – С.38–43.
19. Ключко В. П. Глобалізація: економічні та соціально-культурні аспекти: [моногр.] / В. П. Ключко. – К.: Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2005. – 190 с.
20. Колодко Г. В. Глобалізація і перспективи розвитку постсоціалістичних країн / Г. Колодко. – К.: Вид-во «Основні цінності», 2002. – 248 с.
21. Кочетов Э. Г. Глобалистика: теория, методология, практика: [учеб. для вузов] / Э. Г. Кочетов. – М.: НОРМА, 2002. – 672 с.
22. Кузнецов В. Что такое глобализация? / В. Кузнецов // МЭиМО. – 1998. – №2. – С.12–21.
23. Лукашевич В. М. Глобалистика [учебное пособие] / В. М. Лукашевич (3-е изд., перераб. и доп.). – Львов: Новый світ, 2004. – 392 с.
24. Макуха С. М. Міжнародні господарські зв'язки країн із перехідною економікою в умовах глобалізації / С. М. Макуха. – Х.: Право, 2005. – 304 с.
25. Медведев Р. Конец глобальной цивилизации и новый многополярный мир / Р. Медведев, Ж. Медведев // ЭКО. – 2009. – №12. – С.7–13.
26. Михайлов В. Глобализация – объективный фактор развития современного мира / В. Михайлов // Безопасность Евразии. – 2004. – №1. – С.217–218.
27. Пітерзе Я. Н. Глобалізація чи гібридизація / Я. Н. Пітерзе // Глобальні модерності: [пер. з англ.] / за ред. М. Фезерстоуна, С. Леша, Р. Робертсона. – К.: Ніка-Центр, 2008. – С.73–105.
28. Сиденко В. Р. Глобализация – Европейская интеграция – Экономическое развитие: украинская модель / В. Р. Сиденко. – Т.1. – Глобализация – экономическое развитие. – К.: Феникс, 2008. – 376 с.
29. Сорос Дж. О глобализации / Дж. Сорос: [пер. с англ.]. – М.: Изд-во Эксмо, 2004. – 220 с.
30. Татаренко Н. О. Специфічні основи сучасної реструктуризації глобального простору / Н. О. Татаренко // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право). – 2012. – №1. – С.18–21.
31. Татаренко Н. О. Державна власність і економічна політика у глобальному антикризовому контексті / Н. О. Татаренко // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право). – 2012. – №2. – С.8–14.
32. Тейт А. А. Глобализация – угроза или новые возможности для Европы? / А. А. Тейт // Проблемы теории и практики управления. – 1998. – №5. – С.63–66.
33. Тобин Дж. Глобальная экономика: кто у руля? / Дж. Тобин // Проблемы теории и практики управления. – 1999. – №1. – С.41–46.
34. Уткин А. Глобализация: процесс и осмысление / А. Уткин. – М.: Логос, 2002. – 253 с.
35. Шремпп Ю. Э. 10 тезисов к вопросу о глобализации / Ю. Э. Шремпп // Проблемы теории и практики управления. – 2000. – №2. – С.89–91.
36. Ясперс К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс: [пер. с англ.]. – М.: Политиздат, 1991. – 527 с.
37. Berry V., The Global Economy in Transition / Berry V., Conkling E., Ray D. – N-Y.: Prentice Hall and edition. 1996. – 498 p.
38. Freedman T. A. The Lexus and the Olive tree. Understanding Globalization / T. A. Freedman. – N.Y.: Anchor Books Paperback, 2000. – 384 p.
39. Robertson R. Globalization: Social Theory and Global Culture / R. Robertson. – London Sage, 1992. – 211 p.
40. Rugman A. The End of Globalization. F. New and Radical Analysis of Globalization and What It Means to Business / A. Rugman. – London: Random House, 2000. – 237 p.

References

1. Alle M. Globalizacija: razrushenie uslovij zanjatosti i jekonomicheskogo rosta: jempiricheskaja ochevidnost': [per. s franc.] / M. Alle. – M.: [b.i.], 2003. – 314 s.
2. Barlybaev H. A. Globalizacija: za ili protiv ustojchivogo razvitija? / H. A. Barlybaev. – M.: Izd-vo RAGS, 2006. – 259 s.
3. Bek U. Nacional'noe gosudarstvo utrachivaet suverenitet // Sumerki globalizacii: nastol'naja kniga antiglobalista: sbornik / U. Bek. – M.: OOO «Izd-vo AST» ZAO NPP «Ermak», 2004. – S.46–53.
4. Bilorus O. G. Globalizacija i bezpeka rozvytku: monografija / O. G. Bilorus [ta in.]; ker. avt. kol. i nauk. red. O. G. Bilorus. – K.: KNEU, 2001. – 727 s.
5. Bogomolov O. T. Mirovaja jekonomika v vek globalizacii / O. T. Bogomolov. – M.: «Jekonomika», 2007. – 368 s.
6. Bol'shaja jenciklopedija: [v 62 t.]. – M.: Terra, 2006. – T.12. – S.383.
7. Bochan I. O. Global'na ekonomika: [pidruchnyk] / I. O. Bochan, I. R. Myhasjuk. – K.: Znannja, 2007. – 403 s.
8. Bubenko P. T. Instytucijna dynamika prostorovoi' organizacii' ekonomichnogo rozvytku / P. T. Bubenko. – H.: Harkivs'ka nacional'na akademija mis'kogo gospodarstva, 2008. – 295 s.
9. Vernadskij V. I. Biosfera i noosfera / V. I. Vernadskij. – M.: Nauka, 1989. – 261 s.
10. Volodin A. G. Globalizacija: istoki, tendencii, perspektivy / A. G. Volodin, G. K. Shirokov // Polis. – 1999. – №5. – S.83–93.
11. Voronkova V. G. Filosofija globalizacii': socioantropologichni, socioekonomichni ta sociokul'turni vymiry: monografija / V. G. Voronkova. – Zaporizhzhja: Vyd-vo ZDIA, 2010. – 272 s.
12. Geld D. Globalizacija (antyglobalizacija): [per. z angl.] / D. Geld, E. Mak-Grju. – K.: K.I.S., 2004. – 178 s.
13. Globalizacija: [uchebnik] / [pod obshh. red. V. A. Mihajlova, V. S. Bujanova]. – M.: Izd-vo RAGS, 2008. – 543 s.
14. Deljagin M. G. Mirovoj krizis: obshhaja teorija globalizacii: [kurs lekcij] / M. G. Deljagin. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 768 с.
15. Denchev K. Fenomen antiglobalizma [ucheb. posobie] / K. Denchev. – M.: GU VShJe, 2005. – 219 s.
16. Il'in V. Ju. Globalizacija ta i'i' vplyv na konkurentozdatnist' pidpryemstv agrarnogo sektoru ekonomiky Ukrai'ny: monografija / V. Ju. Il'in. – Lugans'k: Vyd-vo «Noulidzh», 2014. – 395 s.
17. Inozemcev V. L. Na rubezhe jepoh. Jekonomicheskie tendencii i ih nejekonomicheskie posledstvija / V. L. Inozemcev. – M.: Jekonomika, 2003. – 776 s.
18. Intrelleigejtor M. D. Globalizacija kak istochnik mezhdunarodnyh konfliktov i obostrenija konkurencii / M. D. Intrelleigejtor // Problemy teorii i praktiki upravlenija. – 1998. – №6. – S.38–43.
19. Klochko V. P. Globalizacija: ekonomichni ta social'no-kul'turni aspekty: [monogr.] / V. P. Klochko. – K.: Derzhavna akademija kerivnyh kadriv kul'tury i mystectv, 2005. – 190 s.
20. Kolodko G. V. Globalizacija i perspektivy rozvytku postsocialistychnyh kra'i'n / G. Kolodko. – K.: Vyd-vo «Osnovni cinnosti», 2002. – 248 s.
21. Kochetov Je. G. Globalistika: teorija, metodologija, praktika: [ucheb. dlja vuzov] / Je. G. Kochetov. – M.: NORMA, 2002. – 672 s.
22. Kuznecov V. Chto takoe globalizacija? / V. Kuznecov // MJeIMO. – 1998. – №2. – S.12–21.
23. Lukashevich V. M. Globalistika [uchebnoe posobie] / V. M. Lukashevich (3-е изд., перераб. и доп.). – L'vov: Novij svet, 2004. – 392 s.
24. Makuha S. M. Mizhnarodni gospodars'ki zv'jazky kra'i'n iz perehidnoju ekonomikoju v umovah globalizacii' / S. M. Makuha. – H.: Pravo, 2005. – 304 s.
25. Medvedev R. Konec global'noj civilizacii i novyj mnogopoljarnyj mir / R. Medvedev, Zh. Medvedev // JeKO. – 2009. – №12. – S.7–13.
26. Mihajlov V. Globalizacija – obektivnyj faktor rozvitija sovremennogo mira / V. Mihajlov // Bezopasnost' Evrazii. – 2004. – №1. – S.217–218.
27. Piterze Ja. N. Globalizacija chy gibrydzacija / Ja. N. Piterze // Global'ni modernosti: [per. z angl.] / za red. M. Fezerstouna, S. Lesh, R. Robertsona. – K.: Nika-Centr, 2008. – S.73–105.

28. Sidenko V. R. Globalizacija – Evropejskaja integracija – Jekonomicheskoe razvitie: ukraïnskaja model' / V. R. Sidenko. – T.1. – Globalizacija – jekonomicheskoe razvitie. – K.: Feniks, 2008. – 376 s.

29. Soros Dzh. O globalizacii / Dzh. Soros: [per. s angl.]. – M.: Izd-vo Jeksmo, 2004. – 220 s.

30. Tatarenko N. O. Specyfichni osnovy suchasnoi' restrukturyzacii' global'nogo prostoru / N. O. Tatarenko // Strategija rozvytku Ukraïny (ekonomika, sociologija, pravo). – 2012. – №1. – S.18–21.

31. Tatarenko N. O. Derzhavna vlasnist' i ekonomichna polityka u global'nomu antykrizovomu konteksti / N. O. Tatarenko // Strategija rozvytku Ukraïny (ekonomika, sociologija, pravo). – 2012. – №2. – S.8–14.

32. Tejt A. A. Globalizacija – ugroza ili novye vozmozhnosti dlja Evropy? / A. A. Tejt // Problemy teorii i praktiki upravlenija. – 1998. – №5. – S.63–66.

33. Tobin Dzh. Global'naja jekonomika: kto u rulja? / Dzh. Tobin // Problemy teorii i praktiki upravlenija. – 1999. – №1. – S.41–46.

34. Utkin A. Globalizacija: process i osmyslenie / A. Utkin. – M.: Logos, 2002. – 253 s.

35. Shrempp Ju. Je. 10 tezisov k voprosu o globalizacii / Ju. Je. Shrempp // Problemy teorii i praktiki upravlenija. – 2000. – №2. – S.89–91.

36. Jaspers K. Smysl i naznachenie istorii / K. Jaspers: [per. s angl.]. – M.: Politizdat, 1991. – 527 s.

37. Berry B., The Global Economy in Transition / Berry B., Conkling E., Ray D. – N.-Y.: Prentice Hall and edition. 1996. – 498 p.

38. Freedman T. A. The Lexus and the Olive tree. Understanding Globalization / T. A. Freedman. – N.Y.: Anchor Books Paperback, 2000. – 384 p.

39. Robertson R. Globalization: Social Theory and Global Culture / R. Robertson. – London Sage, 1992. – 211 p.

40. Rugman A. The End of Globalization. F. New and Radical Analysis of Globalization and What It Means to Business / A. Rugman. – London: Random House, 2000. – 237 p.

Vlasov V. I., doctor of agricultural economics, professor, chief researcher, National Scientific Agricultural Library NAAS (Ukraine, Kyiv), semchenko@task.ua

Genesis concept of «economic globalization»

The purpose of evaluation studies of the genesis of the concept globalization. Research methods – analysis and comparison of the views of scientists from various countries to globalization. Main conclusions: The beginning of the term globalization should not to be considered the publication of the American scientist T. Levitt in the journal «Harvard Business Review» in 1983, marking merger of their markets for certain goods, as German philosopher K. Jaspers which in 1948 in the book «The meaning and purpose of history», wrote that the possibility of creating a super-fast communication equipment has led to a global union, began the history of a single humanity, a single his destiny.

There is analyzed a wide range of views of domestics and foreign researches on the concept of globalization which is: the expansion of a global capitalism disorganization; maximum integration of the productive forces of different countries and regions; a reaction to the previous development capital and human; the growing independence of countries of scaling of international trade; the gradual transformation of the world into a single open space area, where capital, goods and services moves freely; a qualitatively new stage of development of the global space market civilization; a process that is determined by non-market forces state; formation of the global financial and economic market space; multifaceted process of development of the world markets for goods, capital and labor; spread to the whole world of overwhelming demand and consumption; economic internationalization and expansion of capitalist market relations; reproductive process of transformation of the national Economy; process complexity and improvement of various flows of goods and information; state and a process in which a living within a society affected by international factors; the development a global financial markets; the process of formation and subsequent separation of the global single financial and economic space based on the new ICT; the process of the growing influence of the social reality of the individual countries of the international factors values; a huge increase international trade and other process of international exchange; non-stop integration of markets, nation-state and technologies; not a common dynamic development and the increasing separation of the dynamic economies from weak; both the process and phenomenon the creation a worldwide the market economy, which is strongly linked to the global transformation of information, trading and financial systems.

Keywords: globalization, economy, transformation, internationalization, integration, financial market, economy space, international trade.

* * *

УДК 140;159;316.43:316.624

Кирилюк О. С.,
доктор філософських наук, професор, завідувач
кафедри філософії, Одеська філія Центру
Гуманітарної Освіти НАН України
(Україна, Одеса), olexander.kyrylyuk@gmail.com

СОЦІУМНІ ДЕВІАЦІЇ – КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ

Окреслюються основні напрямки можливих наступних досліджень соціальних девіацій на підставі новаційного постулату про те, що вони є явищем, притаманним цілому суспільству, а не тільки поведінці маргінальних груп. Такі девіації для відрізнення їх від останніх пропонуються називати «соціумними». По ходу розгортання матеріалу у статті дане визначення поняття соціумної девіації в ієрархії споріднених понять та його остаточна підсумкова дефініція, окреслені предметні області прояву соціумних девіацій, з'ясовані їхні суб'єкти, розглянуто їхній нормативний вимір, показано, що еталони-нормативи мають ейдосно-комунікативну природу і що вони можуть бути дозвільними та заборонними, а також самі здатними до девіацій. Окрім цього визначено категоріальні виміри соціумних девіацій, зокрема, часо-просторові, намічені основні підходи до вивчення соціумних девіацій у різних методологічних дискурсах, конкретно, синергетичному, структурно-функціональному та діалектичному. Соціумну девіацію як поняття визначається як таке, що відображає спільну рису соціальних процесів, змін та перетворень, котра полягає у тому, що останні за своєю суттю завжди постають як результати відхилення від певних визнаних парадигм, стандартів, норм, правил, кодексів, звичаїв, традицій, юридичних законів, рішень та постанов владних органів, моральних принципів або нормативної бази інституціалізованих засад суспільства. Соціумна девіація фіксує зміст, сутність соціальних процесів, перетворень та змін, що відбуваються.

Ключові слова: соціальні девіації, соціальні зміни, соціальні процеси, соціальні перетворення, соціальна динаміка, соціум, соціумні девіації.

Соціальні девіації у літературі розглядаються виключно як поведінкові відхилення від певних соціальних норм окремих маргінальних груп. Мало того, що соціальною девіацією називається по суті асоціальна поведінка, за такого підходу виходить, що відхилення як такі притаманні виключно якійсь окремій соціальній групі, а цілому суспільству вони не властиві, що є явним нонсенсом, тому природно виникає проблемне питання, чи не є девіація загальносуспільним явищем? Метою статті є спроба показати, що девіації притаманні як суспільству в цілому, так і усім його підсистемам, а також намітити основні шляхи вивчення цього явища в означеному сенсі з можливим подальшим поглибленим його аналізом за окресленими у роботі напрямками. Для того, щоб вирізняти загальноприйняте розуміння поведінкових відхилень від загальносуспільних девіацій останні ми пропонуємо називати «соціумними» девіаціями.

Поняття соціумної девіації в ієрархії споріднених понять. Передусім, соціумна девіація є процесом, що відбувається у соціальній сфері. Однак **соціальний процес** – це таке поняття, котре поки ще не розкриває зміст змін у суспільстві, а лише фіксує їхню наявність. Ця особливість даного поняття зберігається і за умов його певної конкретизації. Наприклад, вислови «процеси соціального росту», або «процес реформування судової системи» зміст, напрямом та сутність даних процесів ще не розкриває.

Безумовно, соціумні девіації постають як певні зміни у суспільстві. **Соціальні зміни** – це поняття, котре конкретизує певні соціальні процеси з точки зору зникнення одних соціальних структур, інституцій або форм та виникнення нових, таких, що раніше не існували. Протилежним щодо нього є поняття, котрі констатують відсутність соціальних змін, а саме, явища соціальної стагнації, застою, консервації, коли сталі структури, інституції або форми суспільного життя не